

УДК 65.011:658.15

Масленніков Є.І.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки та управління

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Хашимі Р.Е.,

магістр б курсу спеціальності "Облік і аудит",

Інституту бізнесу, економіки та інформаційних технологій

Одеського національного політехнічного університету

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ЯК НАУКОВА-ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова діяльність промислового підприємства є елементом процесу розширеного відтворення. Вона базується на вартісній категорії фінансів.

Правильне розуміння сутності фінансової діяльності неможливо без визначення її приналежності до базисних або надбудовних відносин. Серед економістів довго не було єдиної думки. Деякі вважали, що фінансова діяльність це прерогатива держави. Інші економісти, вважали, що фінансова діяльність, обслуговуючи виробничий процес, є елементом розширеного відтворення. Вони відносили фінансову діяльність до економічного базису.

В наш час за фінансовою діяльністю закріпилося міцне поняття, відносячи її до елементу базису. Така позиція найбільш виправдана, оскільки фінансова діяльність заснована на економічних відносинах і представляє відносини з приводу використання фінансових ресурсів.

Е. Демінг вважає, що причина банкрутства компаній пояснюється не конкуренцією, не зростанням витрат, не знеціненням майна, а поганим управлінням [1]. З цією думкою не можна погодитися, оскільки управління це комплексне поняття, що вимагає конкретизації стосовно до об'єкта управління. Е. Демінг не дає роз'яснення об'єктів управління з запобігання банкрутства.

Бланк І.А. в книзі «Стратегія і тактика управління фінансами» розглядає питання політики антикризового фінансового управління, діагностики банкрутства, вибору форм санації з точки зору управління активами та інвестиціями в сприятливих ринкових умовах, які не враховують специфіку їх перехідного періоду [2]. Управління фінансовою стійкістю є перманентним процесом, що вимагає розгляду особливостей та умов економічного середовища.

Бочаров В.В. викладає методику виведення фірми з кризового стану, засновану на виявленні «слабких сигналів», вивчення ризиків [3]. Такий підхід правомірний в тій частині, яка орієнтована на спроможність з точки зору відновлення фінансової рівноваги. Цього явно недостатньо для забезпечення зростання цінності капіталу, що є бінарної опозицією фінансової рівноваги. Необхідно встановлення функціональних залежностей між елементами, що дають сигнали про зміні фінансової стійкості.

Лахтіонов Л.А. [4] вважає, що антикризове управління повинне базуватися на зарубіжному досвіді і пропонує методики виведення підприємств з кризи не враховуючи специфіку українських ринкових відносин. Ринкові форми господарювання в умовах жорсткої конкуренції призводять до неспроможності, яка повинна оцінюватися в залежності від потенціалу підприємства стосовно специфіки його діяльності, реструктуризації та диверсифікації. Потенціал українських підприємств інший, ніж у зарубіжних конкурентів і повинні бути відповідними йому методики забезпечення фінансової стійкості.

Уткін Є. А. стверджує, що кредитоспроможність підприємства є величиною змінною, не розкриваючи при цьому які чинники її визначають. Для управління фінансовою стійкістю слід усвідомити не тільки прояв якогось її елемента, але й чинники які цьому сприяють.

Розглядаючи стан рівноваги господарюючого суб'єкта, Грачов А.В. [6] визначає його як фінансову стійкість, яка визначається коефіцієнтами структурної ліквідності балансу. Фінансова стійкість визначається природою вартості капіталу, який для забезпечення зростання своєї цінності вступає в протиріччя з фінансовою рівновагою. Зміни структурної ліквідності балансу може посилювати або зменшувати цей конфлікт. Фінансова стійкість, як системний процес повинен поєднувати комплекс підходів. Управління фінансовою стійкістю є перманентним процесом, яке передбачає додаткові джерела інформації і кількісно нові показники, що утворюють систему.

Фінансові нововведення і намічені при цьому тенденції розглядаються Маршаллом Дж. та Ф. Бансалом Віп [7] як зовнішні чинники і умови фінансової стійкості підприємства. На думку зазначених авторів, прогноз необхідного рівня фінансових показників і допустимих діапазонів їх варіації повинен, насамперед, орієнтуватися на нові фінансові продукти. При цьому велика увага приділяється технологіям забезпечення фінансової рівноваги, не розкриваючи його перманентний зв'язок з ростом цінності.

Зарубіжні вчені Карлін Томас П. і Мак Мін Альберт Р. [8] розглядають ключові фінансові коефіцієнти в якості основних параметрів фінансового стану підприємства, дають їм інтерпретацію в бюджетуванні планових показників грошових потоків, але не пов'язують їх з ростом цінності капіталу. Інвестиційна привабливість повинна бути в складі ключових параметрів фінансової стійкості.

Абрютіна М.С.[9], аналізуючи поняття облікової та фінансової політики підприємства, розглядає фінансові коефіцієнти як показники статичні на кінець звітного періоду, стверджуючи, таким чином, обґрунтованість фінансової стійкості. Дане трактування не вірне в силу динамічності фінансової стійкості.

В теорії конкурентної переваги Бочаров В.В. звертається до фінансової стійкості з позиції глобальних і локальних цілей економічної стратегії фірми. Ресурсна концепція стабільності фірми представлена їм у вигляді класичних взаємозв'язків, що виникають в процесі кругообігу капіталу. Зібравши воедино погляди вітчизняних і зарубіжних вчених, він дає авторську трактовку фінансової стійкості, як стабільному процесу фінансової діяльності. Взагалі, фінансова стійкість виходить за рамки, що визначаються Бочаровим В.В.. Вона повинна забезпечувати стабільність розвитку як фінансової, так і економічної діяльності.

Розглядаючи головні складові розвитку підприємства Самочкін В. Н. [10] визначає фінансовий стан як елемент структурної політики. Фінансовий стан являє собою комплексну проблему, де концентроване вираження знаходить у фінансовій стійкості підприємства.

Реструктуризація підприємств, на думку Бляхмана Л.С. [11] повинна йти з урахуванням зарубіжного досвіду в галузі фінансового оздоровлення підприємств. З цим твердженням можна частково погодитися в тій частині, яке передбачає не «сліпе» використання зарубіжних рекомендацій, а їх розвиток через призму вітчизняних умов ринку.

Обчислення в режимі експрес-аналізу доданої вартості і точки фінансово-економічної рівноваги запропоноване Абрютиною М.С. засноване на показниках структурування балансу і розкриває фінансову стійкість в термінах раціональної структури майна. Але фінансова стійкість не вичерпується тільки цією структурою, вона включає і поняття цінностей співвідношення динаміки показників, що відображає стабільну діяльність підприємства.

Оцінка вартості компаній, на думку авторів Старостенко Г. Г. , Мірко Н. В. [12] повинна ґрунтуватися на показниках фінансової стійкості, перше місце серед яких займає коефіцієнт платоспроможності. Цей показник ототожнюється авторами з фінансовим важелем. Однак, жорстке закріплення зазначеного коефіцієнта у зазначених межах неправомірно для всіх підприємств. Різні цикли виробництва і стадії економічного розвитку потребують детального діапазону коефіцієнта платоспроможності. Фінансова стійкість, обумовлена такими кордонами повинна враховувати, насамперед, галузеву специфіку підприємства.

Узгоджене управління діяльністю підприємства на основі фінансових показників розглядають Шим і Сігел [13] у вигляді бюджетування за центрами відповідальності. Ними зроблено спробу планування і контролю показників, що визначають фінансову рівновагу. Фінансова рівновага за центрами відповідальності має оцінюватися як елемент, відповідний фінансової стійкості підприємства в цілому.

Зміст фінансової діяльності промислових підприємств проявляється через фінансові відносини і виражається фінансовими ресурсами. Фінансові відносини визначаються соціально-економічними відносинами відповідної економічної формації, природою та функціями держави. У ринковій економіці вони стали інструментом пристосування до нових явищ внутрішнього і зовнішнього життя організації, нових умов відтворення капіталу. Фінансова діяльність промислового підприємства не повинна вступати в протиріччя з фінансовою діяльністю держави. Вони повинні працювати в одному напрямку, сприятливому зростанню національної багатства.

Фінансова стійкість в цьому світлі видається важкою комбінацією фінансової рівноваги та зростанням цінності капіталу, забезпечується раціональним використанням технічних, матеріальних, людських ресурсів. Фінансову рівновагу і зростання цінності капіталу не можуть розглядатися ізольовано. На практиці, вони існують в органічній єдності. Будь-яке підприємство включає в якості невід'ємної складової частини свого господарського механізму складні фінансово-економічні утворення, форми явища. Вони представляють собою важливий фактор стабільного розвитку виробництва. Складне і різноманітне коло проблем, що відносяться

до управління фінансовою стійкістю, вимагає максимальної чіткості, організованості, раціональності всіх без винятку елементів, з яких складаються функції управління сучасним підприємством.

Вчені економісти торкнулися лише загальних принципів управління підприємством, не уточнюючи при цьому його фінансового здоров'я. Управління економічними системами завжди здійснюється на основі деякого критерію виживання, яке визначається параметром фінансової стійкості.

Для фінансової стійкості, єдність і цілісність її елементів є стержнем фінансово-економічного благополуччя і спроможності. Якщо відбудеться поточний збій або розлади у взаємодії інструментів, які забезпечують зростання цінності капіталу, то будуть потрібні значні зусилля для стратегічного фінансового рівноваги у перспективі.

Управління фінансовою стійкістю – поняття тризначне: об'єкт, впорядкованість, діяльність. При чому третина створює друге і тільки потім отримує перше як підсумок і результат. І в ньому, як і в об'єкті міститься вся сукупність прийомів і правил, які забезпечують досягнення генеральної мети спроможності підприємства. Досягти цієї мети за раз можна. Ієрархія управління фінансової стійкості повторює дерево її мети.

Отже, у управління фінансової стійкості системи цільові. Вони створюються підприємствами для вирішення задач забезпечення їх спроможності, будучи інструментом антикризового управління товариства. Чим більше пристрій управління фінансової стійкості відповідає поставленій меті, тим краще вона досягається. Таким чином, управління фінансової стійкості – це ієрархічна цільова система.

Управління фінансової стійкістю дозволяє підприємствам домогтися більшого результату від нової організації її елементів, ніж від отримання нових кредитів і позик незважаючи від стратегії спроможності.

Таким чином, управління – це діяльність, яка відновлює порушений порядок. У загальному випадку процес самоврядування в будь-якій системі складається з трьох стадій:

- система вивчає обстановку;
- система виробляє тактику дій;
- система приймає рішення, як досягти мети.

Виконання починається з передачі команд і супроводжується контролем над ходом виконання.

Сенс управління може бути проілюстрований як кругообіг інформації по двом стрілкам (рис.1).

Стрілка 1 – прийняття рішення на базі досить точних прогнозів, які є якісною оцінкою передбачуваних впливів на об'єкт управління (ОУ). Основою цього контуру є модель об'єкта управління.

Стрілка 2 – управління об'єктом: керуючий вплив видається на об'єкт управління по каналу прямого зв'язку, результати цього впливу сприймаються керуючим об'єктом по каналу зворотного зв'язку і перетворюються в нові управляючі дії.

Доцільно сформулювати визначення управління фінансової стійкістю уживане по всіх видах її організованих систем: це цілеспрямований інформаційний

Розділ 1. Приоритети управління ринковою економікою

вплив однієї системи (або підсистеми) на іншу, що прагне змінити поведінку цієї системи (підсистеми) в певному напрямку.

Рис. 1. Схема управління фінансовою стійкістю підприємства

При вирішенні задач управління використовуються різноманітні критерії: комплекси вартісних показників, комплекси натуральних показників, максимум продуктивності праці, мінімум собівартості, мінімум вартості, мінімум приведених витрат, максимум рентабельності.

Зустрічається цілий ряд комбінованих критеріїв, які в певних випадках задовольняє вимогу якісної і кількісної оцінки діяльності систем середнього рівня. Найбільший інтерес представляє методика інтегрального критерію, яка була запропонована А. Афанасьєвим і В.З. Велічкіним [14].

Завдання управління полягає в досягненні мети організації при найменших витратах.

Діюча система управління фінансової діяльності вирішує завдання виявлення відхилень від приписаних моделей господарської поведінки. Всяке управління, в тому числі і антикризове, здійснюється в рамках певної моделі. Саме ці рамки потребують критичній оцінці і зміні. Звертає увагу той факт, що ні в працях з управління, ні у підручниках не представлена «філософія» антикризового управління, його зв'язок із загальними завданнями управління з одної сторони і специфіка забезпечення спроможності, яке схильне до ринкових умов. Сформулювати таку позицію без планування цілей і їх структури неможливо.

У зв'язку з цим представляється можливим оскаржити поширене положення про те, що антикризове управління є специфічний прояв управління та регулювання як такого. Оскільки управління будується на використанні деяких ідеально-типових моделей, на роль такої моделі може претендувати саме управління фінансовою стійкістю підприємства.

Пошук нових методів антикризового управління та розробка концепції контролю спроможності підприємства здатні служити ідеально-типовою моделлю фі-

нансового менеджменту. Це вимагає критичної оцінки і зміни рамок, в яких визначається спроможність підприємств та осмислення бінарної опозиції «спроможність – банкрутство».

На запущеному, неплатоспроможному промисловому підприємстві необхідно проводити санацію, або здійснювати процедуру банкрутства. При цьому важливо вміти оцінити поточний стан як творчу продуктивну стадію розвитку організації, так і шанс її спроможності. Прогноз зміни рамок фінансової стійкості пов'язаний з використанням можливостей програмно-цільового управління. Необхідність санації або ліквідації може виникнути в будь-якій кризовій точці, що означає постійну готовність перерахунку цільових пріоритетів фінансової стійкості та конкретизації їх ресурсного забезпечення.

Методологія управління фінансовою стійкістю в якості вихідної точки зумовлює зміну існуючої парадигми відбору та оцінки підприємств банкрутів; постановку питання про місію їх діяльності, її цілі та цінності. Це являє антикризове управління як ідеально-типову модель фінансової стійкості в складі комплексної програми.

До проблем управління фінансовим станом зверталися багато зарубіжних економістів. В роботах П. Хорват, Д. Хан, Т. Ройхман, Д. Робертсон, Д. Мерсер та інших, основний вплив приділяється виявленню причин банкрутства та його прогнозуванню з використанням методів реструктуризації підприємств.

Кризові ситуації, в разі відсутності їх профілактики призводять до надмірного розбалансування підприємства і нездатності фінансового забезпечення виробничого процесу, що кваліфікується, як банкрутство підприємства. Англійські і американські дослідники відзначають, що серед новопосталих фірм до кінця другого року доживає не більше 20–30% їх загальної кількості. Розроблена ними система банкрутства визначає періодичність закономірності кризових ситуацій.

Система банкрутства має недоліки, які полягають в недооцінці системи фінансової стійкості і повним ігноруванням процесу її управління.

Становлення ринкової економіки в Україні показало, що життєвий цикл національних підприємств не збігається з західними стандартами. Крім того одні й ті ж процеси можуть стимулювати фінансову стійкість або послаблювати залежно від поєднання конкретних показників.

Умова змінності капіталу передбачає, що максимум рентабельності капіталу збігається з максимумом прибутку при виконанні другої умови, а саме рівності еластичності прибутку й еластичності капіталу. Максимум прибутку не збігається з максимумом рентабельності капіталу в тому випадку, якщо між цілями максимізації прибутку і максимізації рентабельності капіталу існують локальні частково, які доповнюються і частково конкуруючі взаємозв'язки цілей.

Платоспроможність по відношенню до фінансової стійкості може розглядатися з різних точок зору. Однією з них є визначення платоспроможності як можливості забезпечувати фінансову стійкість за рахунок своєчасного і повного виконання платіжних зобов'язань, впливають з товарних, кредитних та інших операцій грошового характеру. Фінансова стійкість через платоспроможність впливає на форми і умови комерційних угод і умови поповнення оборотних коштів. В пла-

тоспроможності відбивається співвідношення між платежами організації та грошовими надходженнями.

Другою точкою зору розгляду платоспроможності по відношенню до фінансової стійкості є визначення її можливості погашати боргові зобов'язання організації. В цьому випадку платоспроможність виражається ліквідністю, яка відображає здатність організації в будь-який момент здійснювати необхідні витрати. Ліквідність залежить від величини заборгованості, а також від структури та обсягу ліквідних коштів. Нездатність організації погасити свої зобов'язання перед кредиторами приводить її до банкрутства. В цьому випадку фінансова стійкість виступає в якості бар'єру банкрутства і забезпечує виконання майнових претензій в разі їх виникнення.

У фінансовій стійкості, як було зазначено вище, відображаються результати виробничої та фінансової діяльності. Фінансова стійкість представляє системний процес взаємодії цих двох результатів з їх зворотним зв'язком. Через управління оборотними коштами організації фінансова і економічна стійкість забезпечують досягнення максимального доходу на вкладений капітал. Витримування фінансової рівноваги, що задається обмеженнями фінансового та економічного характеру, дозволяє фінансовій стійкості забезпечити оптимальне зростання доходу промислового підприємства з урахуванням її стратегії розвитку.

Таким чином, фінансову стійкість промислового підприємства можна охарактеризувати як цілісну, логічну систему функцій і дати їй наступне визначення.

Фінансова стійкість – це системний процес фінансової діяльності, що виражається в здатності підприємства погасити свої зобов'язання в строк, забезпечити зростання дисконтованого доходу і фінансову рівновагу.

Управління фінансовою стійкістю являє забезпечення планового порядку зростання цінності капіталу для системи платоспроможності, що зазнала впливу збурень і прагнучої відновити фінансову рівновагу.

Література

1. Деминг Э. Новая экономика / Э. Деминг. – М.: «Эксмо», 2006. — 208 с.
2. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами / И.А.Бланк. – К.: ИТЕМЛТД, АДФФ-Украина, 1996. – 534 с.
3. Бочаров В.В. Финансовый анализ / В.В. Бочаров – СПб.: Питер, 2001. – 240 с.
4. Лахтионов Л.А. Анализ платежеспособности и ликвидности субъектов предпринимательской деятельности: монография / Л.А. Лахтионов: Гос.высш. уч. закл. «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана». М.: Финансы, 2010. – 657 с.
5. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: навчальний курс / І.А. Бланк. – К.: Ніка-Центр, 1999. – 528 с.
6. Грачев А.В. Анализ финансово-экономической деятельности предприятий / Грачев А.В. – М.: Дело и сервис, 2001. – 345 с.
7. Маршалл Д.Ф., Бансал В.К. Финансовая инженерия / Маршалл Д., Бансал В. – М., 1998. – 784 с.
8. Карлин Томас П. Анализ финансовой отчетности / Томас П. Карлин. – М., 1998. – 411 с.
9. Абрютин М.С. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: учеб. пособие / М.С.Абрютин, А.В. Грачев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело и сервис, 2001. – 265 с.

10. Самочкин В.Н. "Гибкое развитие предприятия. Анализ и планирование" / В.Н. Самочкин. – М.: Дело, 1998. – 336 с.
11. Бляхман Л.С. Экономика фирмы / Л.С. Бляхман – М., 2001. – 386 с.
12. Старостенко Г.Г. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Г.Г. Старостенко, Н.В. Мірко. – К.: ЦНЛ, 2006. – 224 с.
13. Шим Д., Сигел Д. Методы управления стоимостью и анализа затрат. Пер. с англ. / Д. Шим, Д. Сигел. – М.: Филинь, 1996. – 344 с.
14. Афанасьев В.А., Величкин В.З. Определение рациональных очередностей освоения частных фронтов работ применительно к различным методам поточной организации работ // Математические методы решения экономических задач. – М., 1980. С.23-42.

Анотація

Масленников Є.І., Хашими Р.Е. Фінансова стійкість як науково-практична проблема функціонування промислового підприємства. – Стаття.

У даній статті розглянуто теоретичні та практичні питання фінансової стійкості промислових підприємств. Запропонована схема управління фінансовою стійкістю підприємства. Розглянуто платоспроможність суб'єкта господарювання та її відношення до фінансової стійкості підприємства.

Ключові слова: фінансова стійкість, стратегічна оцінка, стратегічне управління, система управління, інформаційно-аналітичне забезпечення, зовнішні та внутрішні користувачі, керівники, активи підприємства, капітал, зобов'язання.

Аннотация

Масленников Е.И., Хашими Р.Е. Финансовая устойчивость как научно-практическая проблема функционирования промышленного предприятия. – Статья.

В данной статье рассмотрены теоретические и практические вопросы финансовой устойчивости промышленных предприятий. Предложена схема управления финансовой устойчивостью предприятия. Рассмотрена платежеспособность предприятия и ее отношение к финансовой устойчивости предприятия.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, стратегическая оценка, стратегическое управление, система управления, информационно-аналитическое обеспечение, внешние и внутренние пользователи, руководители, активы предприятия, капитал, обязательства.

Annotation

Maslennikov E.I., khashymi R.E. Financial stability as a scientific and practical problems of functioning of industrial enterprise. – Article.

This article deals with the theoretical and practical issues of financial stability of the industrial enterprises. The scheme of management of financial stability of the company. We consider the solvency of the company and its relation to financial stability.

Key words: financial sustainability, strategic assessment, strategic management, management system, information and analytical support, internal and external users, managers, enterprise assets, equity and liabilities.